

פרק עשרים ושנים - חבית

הקדמה. בפרק זה יתבאר כמה מלאכות האסורות מדרבנן, וכמה פעולות שאין בהן איסור למרות שהן דומות למלאכה (מאירי).

משנה. **חבית שנשברה,** והיין נשפך והולך לאיבוד, ומחמת בהילותו יש לחוש שיבוא לעבור איסורים [וכמו שיוסבר להלן], ולכן התירו לו להציל רק בשיעור הנצרך לשלש סעודות, אבל אילו לא נשברה החבית אלא נסדקה ומטפסת קצת, אינו בהול ואין חשש שיבוא לעבור איסורים, ומותר לו להציל כמה שירצה (תוס' לעיל ק"ז, ב ד"ה הא). ■ וכך נפסק להלכה, שכאשר נסדקה החבית, אין הגבלה בכמות שמותר להציל (רמ"א א"ח ש"ע א, א).

מצילין הימנה, ואפילו בכלים הרבה, שאילו בכלי אחד יכול להציל בשיעור הנכנס בתוך הכלי ללא הגבלה (רש"י). ויש סוברים, שגם בכלי אחד אינו מציל אלא כפי הנצרך לו ולאורחיו (מאירי). ■ להלכה, בכלי אחד, יכול להציל ללא הגבלה (ש"ע א"ח ש"ע א, א).

מזון שלש סעודות, וכגון שנשברה החבית במקום האסור בטלטול, ואילו היה מותר לו להציל כמות מרובה, יש לחוש שמחמת בהילותו יטלטל כלי בשביל להציל את היין (תוס' לעיל ק"ז, ב ד"ה דהא, בת"י ראשון ע"פ מהרש"א). ויש מפרשים, שהחשש הוא מפרשים, שהחשש הוא שיתקן את החבית (רמ"א א"ח ש"ע א, א). ■ להלכה, מצילים מחבית שנשברה מזון שלש סעודות (ש"ע שם). ויש סוברים, שהאיסור הוא דוקא בדרשות הרבים, שיש חשש שיבואו לטלטל באיסור, וכן במקומות הדומים לרשות הרבים כגון מחצר שלו לחצר של חבירו, ואפילו שעירבו יחד (ראה פרטי הדינים ברמ"א ובמשנ"ב שם).

ושיעור 'שלש סעודות' היינו כגון שלא אכל עדיין סעודה באותה השבת, ואם נשברה החבית לאחר אכילת סעודת שבת, מציל מזון כפי הנצרך לסעודות הבאות של אותה שבת (מאירי, ע"פ משנה לעיל ק"ז, ב). ■ וכן נפסק להלכה, אלא אם כן במקומות שרגילים לשתות בהם יין גם בין הסעודות, שיכול להציל מעבר לשיעור זה (משנ"ב שם, ב).

ואומר לאחרים באו והצילו לכם, בשיעור הנצרך להם לשלש סעודות (רש"י). ויש סוברים, שלאחרים מותר להציל ללא הגבלה, שאין חשש שיעברו על איסור מחמת ההצלה, כיון שאינם בהולים להציל ממון שאינו שלהם (פסקי רי"ד). ■ להלכה, גם לאחרים מותר רק לשלש סעודות (משנ"ב שם, ג).

ובלבד שלא יספוג, גזירה שמא יסחוט (רש"י). ואפילו כשיש לספוג בית אחיזה עלול לסחוט, כיון שהוא מעוניין בין הבלוע בספוג [ובשונה ממה שמצינו (לעיל קמג, א) היתר לנקות את השולחן בספוג שאין לו בית אחיזה, ששם אינו מעוניין במשקה הנבלע בספוג, וכיון שיש לו בית אחיזה אין זה פסיק רישיה שיסחוט] (חתם סופר, בדעת רש"י). ויש מפרשים, שכאשר יש בית אחיזה לספוג אין חשש סחיטה, ומכל מקום אסור משום עובדין דחול (תוס'). ■ להלכה, גם כאשר יש בית אחיזה אסור, משום עובדין דחול (ש"ע א"ח ש"ע א, א).

ואם יצאו מעצמן אסורין, שמא יבוא לסחוט (רש"י). ואפילו כאשר הכניסם לאכילה [ושלא כרבי יהודה המתיר באופן זה], שמדרבנן יש איסור בדבר גזירה משום פירות שהכניסם על מנת לסוחטם, או שחוששים שאם ישתה מהמין שיצא מהפירות, ימלך ויסחט פירות שהכניסם לאכילה (ריטב"א). ויש מפרשים,

שלדעת רבי יהודה לפי רב, טעם האיסור בהכניסם למשקים הוא משום נולד, ולכן כשהכניסם לאוכלים, מותר, שאינו נחשב נולד, שאינו אלא כמפריד אוכל מאוכל (ראה רמב"ן וריטב"א).

חלות דבש וכו', שהריסוק גורם לפירוק הדבש מהחלות, ואסור לעשות כן מדאורייתא משום סוחט (תוס' ר"ד להלן קמג, ב), שדומה ל'מפרק' המוציא את התבואה מהקשים, ובדומה לסחיטת פירות האסורה משום 'מפרק' (משנ"ב ש"א, מה, בשם אחרונים). ולכן דבש הזב בשבת מאילו מחלות שלא ריסקו מערב שבת, אסור, שמא ירסק בידיים בשבת. ולדעת תנא קמא, הוא הדין כשהתחיל לרסק מערב שבת, ואילו לדעת רבי אליעזר, אם התחיל לרסקו מערב שבת, מותר, שכיון שהדבש זב מאילו מהחלות, אין צורך בפעולת הריסוק שלו, ואין חשש שירסקו בשבת (רש"י). ויש מפרשים את טעמו של רבי אליעזר, שכיון שהתחיל לרסקו, המשך הריסוק אינו נחשב לסוחט מהתורה, ולכן לא גזרו על כך (רש"י, ע"פ ג' לעיל יט, ב ור"ן כאן).

גמרא. שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שאסרו חכמים לעשות כן משום 'עובדין דחול' (רש"י). וטעם זה נצרך לאיסור טיפוח השמן, שאילו ספיגת היין אסורה בלאו הכי, שמא יסחוט ויעבור על איסור מהתורה (ריטב"א, וכפ"י רש"י במשנה). ויש אומרים, שאף בספיגה יש צורך לאסור משום עובדין דחול, באופנים שאין בהם חשש סחיטה (תוס' ד"ה חבית). וגדר איסור 'עובדין דחול' האמור כאן, הוא שאסרו חכמים לעשות דברים שדרך לעשותם בחול כשעלולים לבוא על ידם לאחד מהמלאכות, שעלול לבוא לידי איסור סחיטה (ראה רמב"ם שבת כב, טז). [ומצינו אופנים נוספים באיסור 'עובדין דחול', בעשיית דברים הדומים לאחד מהמלאכות, או בדברים שיש בעשייתם טורח מרובה (ראה כללית שבת א)].

מלקט על יד על יד ואוכל, שכיון שאוסף את הפירות לצורך אכילה, לא אסרו חכמים ללקט, ובלבד שלא ילקטם לתוך סל וקופה שנראה כ'עובדין דחול' (ריטב"א). ויש סוברים, שאין לגרוס 'ואוכל', שאפילו אם אינו אוכלם מותר, כל שאינו מניחם בסל ובקופה [וכפי העולה ממשמעות הסיפא] כדרכו בחול (תוס' ד"ה מלקט, וכן מותר להניח בחיקו ובכסותו (רא"ש)).

אבל לא לתוך הסל וכו', משום 'עובדין דחול' (ראה תוס' שם ורא"ש), שכיון שנתפזרו בחצר אחת הנה ואחת הנה, כשאוספם לתוך סל וקופה, נראה כ'עובדין דחול' (ר"ן בשם רבינו יונה). ועלול לבוא לידי 'מלאכת מעמר' (ראה רמב"ם שבת כא, יא, וכעין המובא לעיל בסמוך בשמו, בגדר 'עובדין דחול'). ויש מפרשים, כגון שנתפזרו הפירות במקום עפר וצורות, וכיון שאוספם לתוך סל וקופה כדרכו בחול, נראה כבורר ונאסר משום 'עובדין דחול', ואף שאינו עובר על 'מלאכת בורר' כיון שאוכלם לאלתר (ראה רמב"ן, ומשנ"ב שלה יז, ושעה"צ שם בדעתו). ■ להלכה, נתפזרו לו פירות בחצר אחת הנה ואחת הנה, או שנתעברו בתוך עפר וצורות, מלקט מעט מעט ואוכל [שהלכה כשני הפירושים הנ"ל], ואם נפלו למקום אחד וגם לא התעברו בעפר ובצורות, מותר לאוספם אפילו לתוך סל (ש"ע א"ח ש"ע א, ה, וראה ביאה"ל שם).

חלב האשה, שחלב נחשב למשקה, כפי שנלמד מהפסוק 'ותפתח את נאד החלב ותשקהו' (רש"י). ואף שהחלב נעשה מזהב שנעבר, וקיימא לן שדם נחשב למשקה, מכל מקום צריכים מקור נפרד לכך שגם חלב נחשב למשקה, כיון שהשתנה ונעשה לדבר אחר (חתם סופר). ויש מפרשים, שאכן המקור לכך שחלב נחשב למשקה, משום שחלב הוא דם שנעבר ונעשה לחלב, וקיימא לן